

УДК 37.016:796(477)“1930/1940”

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.634>

Плачинда Т. С.,
orcid.org/0000-0002-2514-3644

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ПІДЛІТКІВ (КІНЕЦЬ 30-Х – ПОЧАТОК 40-Х РР. ХХ СТ.)

У статті досліджено розвиток системи фізичного виховання підлітків в УРСР напередодні та в роки Другої світової війни. Установлено, що наприкінці 1930-х років семирічна освіта стала обов'язковою, що вплинуло й на організацію фізичного виховання школярів. Аналіз наказів і постанов Народного комісаріату освіти УРСР засвідчує поступовий розвиток шкільної мережі, але також виявляє численні проблеми – недостатнє охоплення дітей навчанням, незадовільну успішність і відвідуваність, а також невиконання навчальних планів. Утім було оновлено навчальні програми, включаючи фізичну культуру.

Особливу увагу приділено воєнізованому характеру фізичного виховання, що виявився в збільшенні кількості годин на фізичні вправи та впровадженні елементів військової підготовки. Розглянуто роль учнівських комітетів, позашкільної роботи, змагань і нормативів, які стимулювали розвиток фізкультурно-оздоровчої активності. У воєнний період запроваджено нові предмети, зокрема «військова справа», а навчальні програми мали яскраво виражене патріотично-військове спрямування. Під час окупації школи зазнали деструкції, однак від 1943 року було розпочато відновлення освітньої сфери, зокрема фізичного виховання. Ухвалені нормативно-правові акти передбачали розвиток позашкільної та гурткової роботи, роздільне навчання хлопців і дівчат, а також облік і контроль за дотриманням загального обов'язкового навчання.

Матеріали дослідження дозволяють комплексно оцінити підходи до фізкультурної підготовки школярів у період соціальних та воєнних проблем і підкреслюють важливість інтегрування фізичного виховання в державну освітню політику того часу.

Ключові слова: освіта, фізкультурна освіта, шкільна освіта, позашкільна освіта, підлітки, фізична підготовка.

Постановлення проблеми. Напередодні Другої світової війни система семирічної загальної освіти в Українській РСР була майже сформованою й обов'язковою для всіх дітей шкільного віку. Водночас, незважаючи на наявність нормативних документів і планів розвитку шкільної мережі, значна частина дітей залишалась поза охопленням навчання, а успішність і відвідуваність шкіл залишали бажати кращого. Особливо гострою була проблема недостатнього виконання навчальних програм, зокрема з фізичного виховання, що вважалося важливою складовою загального розвитку й підготовки підлітків.

Передвоєнний період характеризувався посиленням військово-патріотичного спрямування фізкультурної освіти, зокрема через збільшення годин на уроки фізичних вправ і військової підготовки. Водночас виникали проблеми з матеріально-технічним забезпеченням, підготовкою кадрів викладачів фізичної культури, організацією позаурочних заходів і контролем якості навчання. Часто недотримувалися санітарно-гігієнічні норми, недостатньо використовувалися виділені кошти й неузгоджувалася фізкультурна робота з військовою підготовкою.

Від початку війни й активних бойових дій роль фізкультурної та військової освіти серед підлітків значно зросла, що вимагало перегляду навчальних програм, збільшення годин на військову справу й інтеграції нових форм рухової активності. Водночас у складних воєнних умовах поставали проблеми щодо збереження освітнього процесу,

*© Плачинда Т. С.

Проте згідно з постановою Ради Народних Комісарів № 138 від 19 лютого 1939 року «Про підсумки роботи початкових і середніх шкіл УРСР в 1-му півріччі 1938-39 навчального року» [8, с. 3] навчанням не було охоплено значну кількість дітей шкільного віку, загальна успішність залишалася незадовільною, а відвідування залишало бажати кращого. Найсерйознішим недоліком було недовиконання навчального плану, у зв'язку з чим Рада народних комісарів постановила перегляд і затвердження нових навчальних планів, а також ґрунтовне виправлення й видання всіх навчальних програм, і з фізичної культури зокрема.

Перед початком Другої світової війни фізкультурна освіта підлітків відзначалася воєнізованим характером: до навчального плану входила фізична підготовка зі збільшеною кількістю годин на уроки фізичних вправ та інших вправ військової спрямованості (рис. 2). Фізична підготовленість військової спрямованості була показником якості шкільної та позашкільної підготовки дітей.

Рис. 2. Зміст фізкультурної освіти дітей підліткового віку напередодні Другої світової війни

Першочерговим, окрім військово-патріотичного виховання, тогочасна школа ставила завдання щодо забезпечення необхідної фізичної підготовки учнів, які виконувались через призму вдосконалення матеріально технічного забезпечення із дотриманням санітарно-гігієнічних норм (розпорядження наркома освіти УРСР від 2.ІІІ.1939 р. «Про використання асигнувань на фізкультурне обладнання в школах») [12, с. 24], підготовку кадрового складу (наказ НКО № 1634 від 21 березня 1939 р. «Про організацію республіканських курсів підготовки викладачів фізкультури для середніх шкіл») [3, с. 3], підтримку здорового способу життя, організації позаурочних заходів (змагання школярів з гімнастики, плавання та інших видів). Військова спрямованість позаурочної роботи відображалась в організації та проведенні республіканських оборонних змагань піонерів-школярів, результати яких відображали рівень фізкультурної освіти дітей шкільного віку, підлітків зокрема. Так, наказом НКО УРСР № 1963 від 11 квітня 1939 р. «Про підсумки республіканських оборонних змагань піонерів-школярів» було відзначено, що «Республіканські оборонні змагання піонерів і школярів ... показали велику активність і любов дітей до вивчення оборонної справи ... в змаганнях приймало участь 90572 дитини ... Чотирнадцять команд ... перекрили по всіх трьох нормативах (стрільба, Протиповітряна хімічна оборона (далі – ППХО), Готовий до санітарної оборони (далі – ГСО)) норми в один-два рази» [6, с. 9].

Директива «Положення про учнівські організації в школі», ухвалена НКО УРСР у 1939 році [1, с. 13], дозволила організувати учнівський комітет, який був зобов'язаний поряд з іншими загально- та позашкільними завданнями організувати:

- ✓ гурткову роботу (фізкультурні та військові гуртки);
- ✓ оборонну та фізкультурну роботу серед учнів;
- ✓ складання норм на значки «Будь готовий до праці й оборони (далі – БГПО), ГСО, ППХО;
- ✓ воєнні ігри.

Під час воєнних дій розробленням навчальних планів і шкільних програм займався Комісаріат оборони країни, виходячи з чого значна увага приділялась військовому навчанню. 1 вересня 1939 року було ухвалено Закон «Про загальний військовий обов'язок» [2, с. 2], у якому було визначено таке:

- ✓ «ст. 75. Початкова військова підготовка учнів проводиться в усіх школах, починаючи з 5-го до 7-го класу включно»;
- ✓ «ст. 76. На початкову військову підготовку в навчальному плані шкіл відводиться по 2 години на шестиденку»;
- ✓ Починаючи від 1941 р. учням неповної середньої та середньої школи на фізичну підготовку відводилося додатково 15 та 35 годин.

У грудні 1939 року постановами Колегії НКО УРСР «Про контрольні завдання з БГПО, ГПО для шкіл УРСР на 1940 рік» [9, с. 7] та «Про перебудову фізкультурної роботи в школах та позашкільних закладах за новим комплексом «Готовий до праці та оборони» [10, с. 7-8] було передбачено:

- ✓ збільшення кількості залучених учнів до Комплексу через його пропаганду;
- ✓ організацію спортивно-масової роботи в зимовий період;
- ✓ організацію регулярної звітності про виконання робіт;
- ✓ розгалуження матеріально-технічної бази через відкриття при школах спортивних майданчиків, лижних баз, смуги перешкод тощо;
- ✓ закріплення школярів для підготовки до складання норм в окремих секціях шкільних колективів;
- ✓ організацію та постійне проведення лижного кросу.

У цей же час серед школярів і піонерів України продовжували активно проводитися оборонні змагання, до яких були додані нормативи з військової топографії та стрільби.

Розгортанню та популяризації масового навчання, складання норм новозатвердженого значка БГПО, ГПО I ступеня, зміцненню спортивної роботи та піднесенню спортивної техніки, оцінюванню фізкультурної роботи та визначенню спортивно-технічних досягнень школярів сприяли всесоюзні спартакіади [11, с. 9].

Незважаючи на нагальну потребу у збільшенні годин, які відводилися б на фізичну підготовку учнів неповних середніх шкіл, за наказом НКО УРСР «Про впровадження єдиного навчального плану в школах УРСР» [5, с. 20] у зв'язку із запровадженням семиденного робочого тижня, у 1940/1941 році всі школи зобов'язані були працювати за навчальними планами 1939/1940 року з корегуванням годин на мови (українську та російську) та літературу. Усе інше залишалося без змін.

До негативних наслідків також призводило виявлення:

- ✓ неякісного виконання навчальних програм із фізкультури;
- ✓ скорочення або замінювання годин із фізкультури годинами з інших предметів;
- ✓ відсутності у школах приміщень для організації та проведення фізкультурної роботи;
- ✓ недотримання санітарно-гігієнічних правил;
- ✓ використання асигнувань, що виділялися на фізкультурний інвентар, не за призначенням;
- ✓ незадовільного використання активу школярів у розгортанні фізкультурної роботи;

✓ неузгодженої фізкультурної роботи із військовою підготовкою, без використання військово-прикладних вправ [4, с. 5-6].

Починаючи від 1942 року в українських школах було введено новий навчальний предмет – «Військова справа» [13], мета якого полягала в підтриманні бойового духу школярів, у формуванні спортивного характеру, а спеціальним завданням була початкова та допризовна підготовка учнів 5–10 класів. На військову справу відводилося 850 годин, по завершенні якої (починаючи від 7 класу) складалися випускні іспити.

У часи активних бойових дій на території України (1942–1944 рр.) фізкультурна освіта дітей підліткового віку була тісно пов'язана з військовою підготовкою за двома затвердженими програмами [13], назви, зміст і завдання яких представлено на рис. 3.

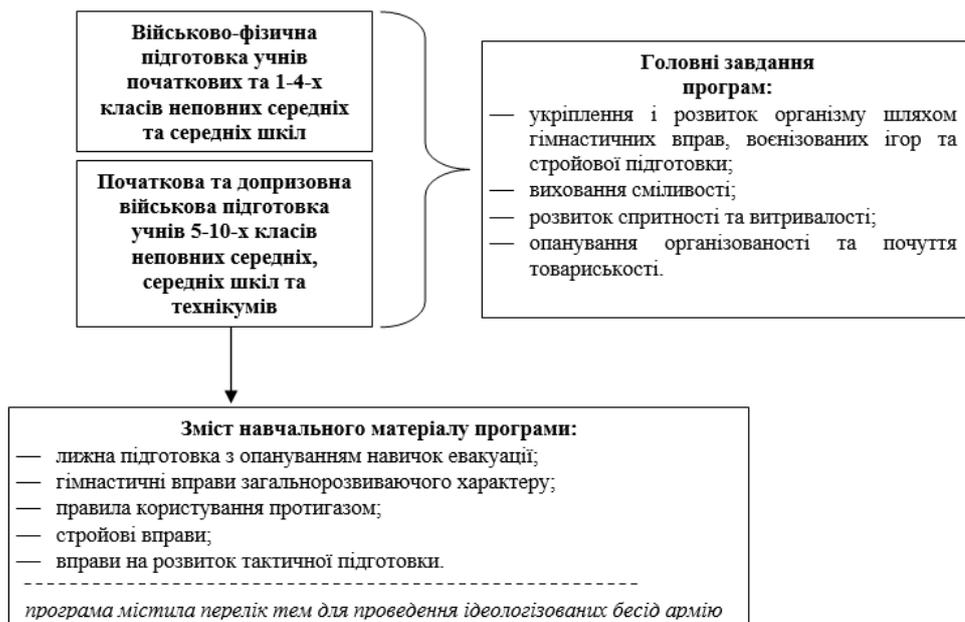

Рис. 3. Програми фізкультурної та військової підготовки для учнів 1–4-х та 5–10-х класів неповних середній та середніх шкіл (головні завдання та зміст)

Упродовж навчальних років воєнного періоду на військово-фізкультурну відводилася така кількість годин (табл. 1)/

Таблиця 1

Кількість годин військово-фізкультурної підготовки

Класи	Кількість годин на рік
1-2	33 год.
3-4	66 год.
5-7	99 год.
Класи	Кількість годин на тиждень
8-10	3, 4 і 5 год. на тиждень

Фізична підготовка складала біля 40 % від загального обсягу

Фізична підготовка складалася із: військової гімнастики, спортивних ігор, кросової підготовки, бігу, стрибків, метання гранати, елементів боротьби, прийомів боксу та рукопашного бою, лижної підготовки, подолання перешкод, плавання.

Додатковою формою рухової активності в означені роки була гімнастика до початку уроків, яка тривала близько 10–15 хвилин. Завдяки роботі органів Всеобучу гімнастика до навчальних занять та самі заняття з рухової активності серед учнів навчальних закладів могли проводитися на стадіонах, у спортивних містечках і майданчиках, гімнастичних залах і тирах, на катках, водних станціях та на базі інших спортивних споруд.

Після визволення України від німецького окупаційного режиму в 1943 й 1944 роки розпочалася відбудова освіти, навчальних закладів зокрема, що відображено в постанові Ради народних комісарів УРСР «Про відновлення роботи шкіл УРСР у 1943/44 навчальному році на території, визволеній від німецьких окупантів» [13; 14]. Відновлення роботи шкіл сприяло відновленню фізкультурно-масової та спортивної роботи.

1943 року було ухвалено низку постанов, які прямо чи опосередковано впливали на фізкультурну освіту підлітків (табл. 2).

Таблиця 2

Нормативно-правове забезпечення фізкультурної освіти підлітків (1943-1944 рр.)

Рік	Назва документу	Зміст
1943 р.	Постанова РНК СРСР «Про введення роздільного навчання хлопчиків та дівчат у неповних середніх і середніх школах»	<ul style="list-style-type: none"> ✓ урахування фізіологічних особливостей дівчат та хлопців; ✓ посилення військової спрямованості під час навчання хлопців; ✓ посилення спрямованості з надання медичної допомоги серед дівчат
1943 р.	Постанова «Про організаційний облік дітей і підлітків віком від 7 до 15 років і про порядок контролю за виконанням закону про загальне обов'язкове навчання»	<ul style="list-style-type: none"> ✓ уведення обов'язкового загального навчання дітей з 7-річного віку
1944 р.	Постанова «Про поліпшення якості навчання у школах»	<ul style="list-style-type: none"> ✓ контроль за якість отримання знань, на уроках фізкультури зокрема
1944 р.	Постанова «Про розвиток позашкільної роботи з дітьми»	<ul style="list-style-type: none"> ✓ активізація організованої роботи з учнями у літній період; ✓ налагодження гурткової роботи, з фізичної культури та спорту зокрема

Висновки. Дослідження засвідчило, що фізичне виховання підлітків у школах УРСР напередодні та в роки Другої світової війни набуло особливої значущості й стало важливим елементом державної політики. У цей період спостерігалось посилення військово-патріотичного компонента фізичної підготовки, що виявлялось у зміні навчальних планів, збільшенні годин на фізичну культуру, проведенні масових оборонних змагань і впровадженні нових навчальних предметів. Незважаючи на труднощі, спричинені воєнними діями, система фізичного виховання зберігала свою структуру та поступово відновлювалася в умовах визволення територій. Активна нормативно-правова підтримка, зокрема щодо організації позашкільної роботи, роздільного навчання й обов'язкової освіти, сприяла забезпеченню фізичної готовності молодого покоління до умов війни й післявоєнної відбудови. Отже, фізкультурна освіта школярів у зазначений період стала не лише засобом підтримки їх здоров'я, а й важливим інструментом формування громадянської й оборонної свідомості. Особливості такої освіти в досліджуваній період потребують подальшого наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Директива «Положення про учнівські організації в школі». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 25. 17 с.

2. Закон «Про загальний військовий обов'язок». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 29. 18 с.
3. Наказ Народного Комісаріату освіти «Про організацію республіканських курсів підготовки викладачів фізкультури для середніх шкіл». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 11. 23 с.
4. Наказ Народного Комісаріату освіти УРСР «Про виправлення недоліків у шкільній системі». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1941. № 9. 19 с.
5. Наказ Народного Комісаріату освіти УРСР «Про впровадження єдиного навчального плану в школах УРСР». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1940. № 20. 18 с.
6. Наказ Народного Комісаріату освіти УРСР «Про підсумки республіканських оборонних змагань піонерів-школярів». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 12. 18 с.
7. Накази Народного Комісаріату освіти УРСР «Про планування шкільної мережі». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 5. 26 с.
8. Постанова «Про підсумки роботи початкових і середніх шкіл УРСР в 1-му півріччі 1938-39 навчального року». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 7. 24 с.
9. Постанова Колегії Народного Комісаріату освіти УРСР «Про контрольні завдання з БГПО, ГПО для шкіл УРСР на 1940 рік». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1940. № 2. 18 с.
10. Постанова Колегії Народного Комісаріату освіти УРСР «Про перебудову фізкультурної роботи в школах та позашкільних закладах за новим комплексом «Готовий до праці та оборони». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1940. № 2. 18 с.
11. Постанова Колегії Народного Комісаріату освіти УРСР «Про проведення Всесоюзної спартакиади серед школярів». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1940. № 11. 18 с.
12. Розпорядження Народного Комісаріату освіти УРСР «Про використання асигнувань на фізкультурне обладнання в школах». Збірник наказів та розпоряджень Народного Комісаріату освіти Української РСР. 1939. № 7. 24 с.
13. Рошнін І. Г. Теорія і практика загальної фізичної підготовки старшокласників загальноосвітніх шкіл України (1932–2011 рр.): дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01. Тернопіль, 2016. 468 с.
14. Цвірова Т. Розвиток позашкільних закладів різних типів в Україні (1920-1941 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 236 с.

References:

1. Dyrektyva «Polozhennia pro uchnivski orhanizatsii v shkoli» [Directive "Regulations on student organizations in school"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 25, 17 [in Ukrainian].
2. Zakon «Pro zahalnyi viiskovyi oboviazok» [Law "On general military duty"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 29, 18 [in Ukrainian].
3. Nakaz Narodnoho Komisariatu osvity «Pro orhanizatsiiu respublikanskykh kursiv pidhotovky vykladachiv fizkultury dlia serednikh shkil» [Order of the People's Commissariat of Education "On the organization of republican training courses for physical education teachers for secondary schools"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 11, 23 [in Ukrainian].
4. Nakaz Narodnoho Komisariatu osvity URSR «Pro vypravlennia nedolikiv u shkilnii systemi» [Order "On correcting shortcomings in the school system"]. (1941). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 9, 19 [in Ukrainian].
5. Nakaz Narodnoho Komisariatu osvity URSR «Pro vprovadzhennia yedynoho navchalnoho planu v shkolakh URSR» [Order "On the implementation of a unified curriculum in schools of the Ukrainian SSR"]. (1940). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 20, 18 [in Ukrainian].

6. Nakaz Narodnoho Komisariatu osvity URSS «Pro pidsumky respublikanskykh oboronnykh zmahan pioneriv-shkoliariv» [Order "On results of the republican defense competitions of pioneer schoolchildren"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 12, 18 [in Ukrainian].
7. Nakazy Narodnoho Komisariatu osvity URSS «Pro planuvannia shkilnoi merezhi» [Orders "On planning the school network"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 5, 26 [in Ukrainian].
8. Postanova «Pro pidsumky roboty pochatkovykh i serednikh shkil URSS v 1-mu pivrichchi 1938–39 navchalnogo roku» [Resolution "On results of the work of primary and secondary schools in the first half of the 1938–39 academic year"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 7, 24 [in Ukrainian].
9. Postanova Kolehii Narodnoho Komisariatu osvity URSS «Pro kontrolni zavdannia z BGPO, GPO dlia shkil URSS na 1940 rik» [Resolution "On control tasks in "Be ready for Labour and Defense of the USSR for schools" and "Ready for Labour and Defense of the USSR for schools" for 1940"]. (1940). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 2, 18 [in Ukrainian].
10. Postanova Kolehii Narodnoho Komisariatu osvity URSS «Pro perebudovu fizkulturnoi roboty v shkolakh ta pozashkilnykh zakladakh za novym kompleksom "Hotovyi do pratsi ta oborony"» [Resolution of the Board of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR "On the reorganization of physical education work in schools and extracurricular institutions according to the new complex "Ready for Labour and Defense""]. (1940). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 2, 18 [in Ukrainian].
11. Postanova Kolehii Narodnoho Komisariatu osvity URSS «Pro provedennia Vsesoiuznoi spartakiady sered shkoliariv» [Resolution of the Board of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR "On holding the All-Union sports contest among schoolchildren"]. (1940). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 11, 18 [in Ukrainian].
12. Rozporiadzhennia Narodnoho Komisariatu osvity URSS «Pro vykorystannia asyhnuvan na fizkulturne obladdannia v shkolakh» [Order of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR "On the use of appropriations for physical education equipment in schools"]. (1939). *A collection of orders and instructions of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*, 7, 24 [in Ukrainian].
13. Roshchin, I. H. (2016). *Teoriia i praktyka zahalnoi fizychnoi pidhotovky starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil Ukrainy (1932–2011)* [Theory and practice of general physical training of senior secondary schools students of Ukraine (1932–2011)]. (Doctor's thesis). Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University. Ternopil [in Ukrainian].
14. Tsvirkova, T. D. (2004). *Rozvytok pozashkilnykh zakladiv riznykh typiv v Ukraini (1920–1941)* [Development of out-of-school institutions of various types in Ukraine (1920–1941)]. (Candidate's thesis). Institute of Educational Problems of the Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

Plachynda T. S.,

orcid.org/0000-0002-2514-3644

REGULATORY AND LEGAL BASIS OF PHYSICAL EDUCATION OF ADOLESCENTS (THE LATE 1930S – EARLY 1940S OF THE 20TH CENTURY)

The article examines the development of the physical education system for adolescents in the Ukrainian SSR before and during the Second World War. It is established that by the late 1930s, seven-year compulsory education was introduced, which also influenced the organization of physical education for schoolchildren.

An analysis of the orders and decrees of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR demonstrates a gradual expansion of the school network but also reveals numerous problems: insufficient coverage of children by schooling, unsatisfactory academic performance and attendance, as well as failure to meet curriculum plans. In response, curricula were updated, including those for physical culture.

Special attention is given to the militarized nature of physical education, manifested in an increase in hours dedicated to physical exercises and the introduction of elements of military training. The role of student committees, extracurricular activities, competitions, and standards is considered, all of which stimulated the development of physical culture and health-promoting activities. During the wartime period, new subjects were introduced, including “military affairs,” and the curricula had a distinctly patriotic and military orientation. During the occupation, schools suffered destruction; however, from 1943, efforts to restore the educational sector, including physical education, began. Adopted regulatory acts provided for the development of extracurricular and club activities, separate education for boys and girls, as well as monitoring and control over compliance with compulsory general education.

The research materials provide a comprehensive assessment of approaches to physical training of schoolchildren during a period of social and military challenges and emphasize the importance of integrating physical education into the state educational policy of that time.

Key words: education, physical education, school education, extracurricular education, adolescents, physical training.

Дата надходження статті: 29.11.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Рибалко Л. М.

УДК 378:377:615-051]37.091“195/200

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.635>

Тернопільська В. І.*,

orcid.org/0000-0002-1468-9932

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХХ СТ. – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ СТ.)

Останні десятиліття позначені глибокими трансформаціями в системі вищої фармацевтичної освіти України, що зумовлено як внутрішніми освітніми реформами, так і глобальними соціально-політичними зрушеннями. У статті всебічно проаналізовано еволюцію освітніх технологій, які впроваджувалися у процес підготовки фахівців-фармацевтів від кінця ХХ століття до першої чверті ХХІ століття. Визначено ключові етапи розвитку галузі, акцентовано увагу на зміні парадигми освіти – від традиційних методик до інноваційних підходів, що орієнтовані на студентоцентризм, практичну спрямованість і формування фахових компетентностей. Зокрема, висвітлено широке впровадження інтерактивних технологій навчання, що сприяють активному залученню студентів до освітнього процесу, а також використання інформаційно-комунікаційних технологій, які стали базовим інструментом сучасної освіти.

Особливу увагу приділено аналізу таких форм навчання, як дистанційне та симуляційне навчання, що забезпечують гнучкість і практичну релевантність освітнього процесу. Розглянуто також роль симуляційних центрів як ефективного інструменту формування клінічного мислення та практичних навичок. У контексті євроінтеграційних процесів проаналізовано вплив Болонського процесу на структуру і зміст освітніх програм, модернізацію навчальних планів, механізми оцінювання знань, систему кредитно-модульного навчання, а також гармонізацію підготовки майбутніх фармацевтів з європейськими стандартами. Стаття також висвітлює проблеми й перспективи подальшого розвитку фармацевтичної освіти в Україні в умовах глобалізації, цифровізації та соціальних викликів сьогодення.

Ключові слова: фармацевтична освіта, технології навчання, вища освіта, медична освіта, історія освіти, симуляційне навчання, Болонський процес, фармацевтична практика, інтеграція в Європу, професійна компетентність.

*© Тернопільська В. І.